

## ТЕОРИЈСКИ ПОГЛЕД НА ИСТОРИЈСКУ НАУКУ

**Сажетак:** у раду се износе друштвено-теоријски погледи на историјску науку и њено место у корпусу друштвених и хуманистичких дисциплина. Иако се често сматрало да је једино марксизам историји дао већу теоријску основу, неки савремени истраживачи ове проблематике, посебно из англоамеричког историографског корпуса, износе нешто другачије ставове. Са друге стране, пак, постоје врло јаки и аргументовани гласови да би превелика апстракција историјске науке довеле до немогућности уклапања историјских чињеница (схваћених у најширем смислу) у теорију. Поред таквог става, постоји и распрострањено мишљење да би се чак предмет проучавања историјске науке могао изменити у чисту теорију. Аутори рада, стога, покушавају да покажу да је теоријски поглед и симбиоза са основама историјске науке могућа, без да она изгуби своје специфичности као наука и дистинктивност у односу на друге теоријске и друштвене науке.

**Кључне речи:** историја, теорија, друштвено-теоријски концепт

Једно од значајних питања која се, из аспекта друштвене теорије, поставља у вези са историјском науком, њеним предметом и методологијом, јесте, коју улогу треба теорија да има у раду историчара? Теорију сужава савремени тренутак у коме је друштвена стварност поларизирана, што неретко води до апсурда, а проналажење одговора додатно компликује чињеница да је „ирационална конфигурација носећа слика реализма.“ (Марковић, 2015: 57-58). Уврежено је мишљење да је једино марксизам својим ставом да примена социјалне теорије помаже да се да смисао прошлости, у ствари једини философски или уопште теоријски правац који је дао значајнију улогу теорији у историјском истраживању. Међутим, треба свакако напоменути да је могућа диференцијација друштвено-теоријског концепта унутар метода историјског истраживања са једне, и са друге стране става да је једино марксизам био тај који је теорији дао битнију примену унутар историјске науке и ширио темеље раду историчара.

---

\* cedemocracy@gmail.com

Друго питање које се може поставити, и које се нужно и поставља, јесте да ли превелика апстракција и теоретисање може на неки начин да измени и саму бит историјске науке? Односно, да ли историјске чињенице, процеси и уопште све оно што обухвата предмет изучавања историчара, могу да се на неки начин теоријом измене или уклопе у саму теорију.

Џон Тош (John Tosh) сматра да би историчари требало да формулишу *историјске хипотезе* и да их као такве онда упореде са постојећим доказима, односно, да појаснимо, са историјским изворима. Хипотезу, по њему, сачињавају и одређене претпоставке о природи културе или друштва које историчар анализира, али и ишчитавање секундарне литературе и прихватање појединих објашњења коју дају аутори тих историјских дела. Хипотеза доводи до примене теорије (Tosh, 2010: 214). Међутим, потребно је да на овом месту расправимо са оваквим ставом. Наиме, сврсисходније би било за формирање сваке теорије, али и хипотезе, прво се консултовати са историјским изворима. Тек на основу дубљег ишчитавања историјских извора, уз обавезну консултацију секундарне литературе, могуће је извући неке закључке о чињеницама (посебно, структуралистичким језиком речено, онима *дугог трајања*), као и процесима и онда евентуално донети неку хипотезу, која би после могла да постане и теорија. Посебно би се ово могло односити на старију историју. Рецимо када говоримо о историји позног Римског царства или ране Византије у периоду од IV до VII столећа, налазимо читав спектар извора најразличитије провенијенције, међусобно врло противречних и у својој структури крајње контроверзних. Проучавање тих извора зато захтева велики број знања, упоређивање са другим савременим и каснијим изворима и посебно детаљно проучавање опсежне секундарне литературе (Мичел, 2007: 34-46).

Опет, са друге стране, колеге историчари који се баве новијим периодима сусрећу се не само са богатом грађом, врло често крајње пристрасном, каква је рецимо штампа, већ се са теоријом и философијом сусрећу као интегралним фактором у проучавању времена и простора којим се баве. Либерализам, марксизам, конзервативизам, као и бројне друге друштвене теорије оставиле су веома дубок траг и на савременике, због чега је потребно имати већ и теоријско предзнање за бављење овим периодима историје. Тиме се однос теорије и историје додатно компликује. Последње две деценије су нарочито донеле промене на теоријском плану и дошло је до квалитативних измена у поимању теорије и теоријских питања из угла историчара. Напуштају се идеје класне борбе и природе производње, и почиње интересовање за неке друге друштвене теорије и њихове поставке (Jordanova, 2006: 56). Добру дефиницију теорије (из аспекта историчара) дао је амерички философ науке Ернест Нејл (Ernest Nagel) који наводи да је за проверљивост сваке теорије потребно сагледавање из више углова чиме би се осигурала валидност научног метода. Иако се ова дефиниција односи на готово сваку науку, овај део би се свакако могао имплементирати и на историјска истраживања, па и историјске теорије (Magwick, 2001: 247).

Теорије делују на мета-нивоу и много су уопштеније него нека емпиријска чињеница. Теорије, само по себи, дају оквире које треба да појасне велики

број одређених појава (Jordanova, 2006: 57). У многим дисциплинама под теоријом се подразумева апстракција законитости (често и генерализација) из нагомиланих резултата истраживања. Историчари, пак, ретко користе теорију у овом смислу. За посленике и истраживаче историјске науке под овим се термином углавном подразумева оквир неке интерпретације или истраживања који даје подстицај испитивању и има утицаја на резултат истог. У новије време искристалисала су се три односа историчара према примени теорије на своја научна истраживања. Поједини историчари су заиста посвећени одређеним теоријским оријентацијама и применама истих на историјска истраживања. Други, пак, не одбијају значај теоријског почетка у истраживању, одбијајући у исто време наметање теорије на доказе историјских истраживања, док са треће стране постоје они историчари који одбијају сваку имплементацију теорије, сматрајући је, како Џон Тош сликовито каже, *подмуклим задирањем у аутономију историје као самосталне дисциплине* (Tosh, 2010: 214-215). Теорије у себи садрже обично импликације да се одређена појава може објаснити позивањем на њу, али уз то да је често тај феномен разумљивији на крају него на почетку истраживања. Поред тога, Тош имплицира и постојање неке кохерентне перспективе, оличене у теорији, која може даповеже различите појаве. Теорија се обично сматра прецедентном, са чим се, из историчарске перспективе, може расправити на једном нивоу, а делимично сложити и на другом.<sup>1</sup> Теорија је донекле већ у старту истраживања у уму сваког историчара, само је питање колико се конкретну примењује, а колико сваки историчар понаособ примењује теорију или се држи стандардних метода (Jordanova, 2006: 61-63).

Велики број историчара се традиционално ослања на своје *класичне* методе истраживања и критике извора да би углавном просто реконструисали догађаје из прошлости и евентуално, на тај начин, покушали да дају смисао искуству људи из прошлости. И данас, истини за вољу, треба неизоставно напоменути, постоји велики број историчара свих периода и оријентација, којима је у жижи интересовања догађајна историја и истраживања која до сазанња доводе старим, традиционалним методама. Број таквих историчара није занемарљив, али постоји и све више оних који траже философску дубину и теоријску подлогу својих чињеница (Black, MacRaild, 2007: 128-129).

Историја у себи садржи толико много да је често врло тешко потпуно је и дефинисати. Међутим, историја није једина наука која се бави прошлосту, иако је вероватно у томе водећа. Сама историјска наука има више аспеката. Један аспект јесте просто коришћење материјала којим се историја бави и његово обликовање. Различити методи и теорије могу се применити управо на бављење објектима историјског истраживања. Теорије могу учинити истраживање практичнијим или применљивијим и можда, према Људмили Јордановој (Ludmilla Jordanova) дати бољу перспективу сагледавања како најбоље присутити истраживању историје (Jordanova, 2006: 58).

<sup>1</sup> Прецедентност није особина историје у смислу да се може предвидети будућност, напротив, сваком историчару оваква поставка је апсолутно неприхватљива и врло одбојна. Али, са друге стране, неко понављање законитости или паралеле се на неком стадијуму могу уочити и на основу знања о законитостима и кретањима у прошлости могу се извући закључци.

Током времена (рачунајући још од аналита<sup>2</sup> и структуралистичког<sup>3</sup> погледа на историју) поље интересовања историчара се почело у великој мери ширити и полако је интердисциплинарност, као и већа примена теоријских достигнућа и резултата друштвених наука, узело маха. Код историчара који се баве класичним наукама и средњим веком напуштање посматрања историје као простог збира чињеница, акумулације истих и репродукције захтевало је већи уплив бројних других друштвених дисциплина. Већ од 19. века постао је јасан значај лингвистике, поглавито класичне филологије. Структурализам и аналити донели су један нови поглед на истраживање средњег века и бројни француски историчари попут Емануела ле Роа Ладирија (Émanuel Le Roy Ladurie), Жака Ле Гофа (Jacques Le Goff), Жоржа Дубија (Georges Duby) и других, почели су комплексније да посматрају историју средњег века и да примат дају изучавању процеса и друштвених структура макрозаједница, као и свакодневном животу микрозаједница (Tosh, 2010: 81-83).

Ни са истраживањем новог века није било много другачије. Већ од 19. века истраживачима савремене историје постало је јасно да ће примене друштвених теорија на своја истраживања постати неизбежне. Савремени историчари су за своја истраживања почели, у најновије време, да користе и резултате, али и методологије других друштвених наука - попут културне антропологије, социологије, али и психологије. У том смеру теоријске поставке психоанализе су, специјално код историчара у САД, имале великог одјека и биле знатно примењиване у историјским истраживањима. Многе претпоставке о понашању заснивају се на претпоставкама о томе како функционише несвесно. Књижевне теорије и философија се готово непрекидно могу допуњавати са историјом и достигнућа науке о књижевности, као и философије, се могу примењивати на историјска истраживања везана за све периоде (Jordanova, 2006: 57; Tosh, 2010: 215).

Значајне теоријске претпоставке у историји везане су за оне које настоје доказати како функционишу друштва у целини и како се мењају или не мењају током времена. Проучавање дубљих процеса постало је посебно важно у XX веку, када се и интересовања историчара мењају. У пракси, сваки историчар, а поглавито они који се баве модерним добом, не могу да избегну друштвене теорије нити да занемаре проучавање процеса кроз већу апстракцију, самим тим и већу примену друштвено-теоријских појмова и достигнућа. Осим тога,

---

<sup>2</sup> Под овим се појмом подразумевају француски историчари у чији се опсег интересовања шири на интердисциплинарно проучавање (тзв. *тотална историја*), као и на историју свих подручја духовног и материјалног живота цивилизација и народа. Иако међу различитим генерацијама историчара окупљених прво око часописа *Annales d'histoire économique et sociale*, а касније *Annales. Économies. Sociétés, Civilisations* постоје одређене разлике, заједничко им је свеобухватније проучавање свих аспеката људског деловања у прошлости, као и проучавање односа појединаца и друштва, елите и народа, породице, жена, итд.

<sup>3</sup> Структурализам је правац у друштвеним и хуманистичким наукама, инспирисан углавном лингвистиком, који различите научне чињенице (елементе културе, историјске догађаје, процесе и сл.) посматра у односу на свеобухватни систем, односно структуру. Циљ структуралистичког погледа у науци јесте да *разоткрије* све структуре које садрже сва поља људске делатности, размишљања, осећања, језика.

друштвене теорије дају основ повезивању сваког аспекта људских искустава у датом времену и дају темељ повезивању чињеница до којих се дошло применом историјских метода истраживања. Покушај детерминисања *тоталне историје*, односно свеобухватног изучавања историјских процеса, промена у друштву током времена и промене самих њихових структура су тешко изводљиве без веће апстракције и давања теоријске подлоге (Tosh, 2010: 82-83, 215-216).

Примена друштвених теорија савременом историчару даје одређене могућности дубљег проучавања промена (односно одсуства истих) неке друштвене структуре током одређеног историјског трајања. Поменути Ле Роа Ладирри (Ladurie, 1973a: 301-312; 1973b: 7-10) давао је предност демографији као покретачу промена. Постоји и Елтоново (Elton) становиште које концентрише проучавање историје искључиво на чињеницу а не на стање. За њега процеси и догађаји се посматрају у ланцу историјских дешавања, а промене су постепене. Исто тако, Елтон негира нужност везе између промене стања или било какве неопходности повезаности догађаја међу собом. Као покретача историје овај научник сматра *патерналистичке*, односно владајуће сталеже (класе) које спроводе промене одозго (Elton, 2008).

Теоријске поставке у историји у највећој мери имају тенденцију да индуктивно из посебног (партикуларног) дођу до општијег, односно да применом друштвено-теоријских поставки анализирају цео предмет историјских истраживања (Tosh, 2010: 217). Међутим, неретко се могу наћи историчари који побијају и негирају ма какву примену теорије на своја истраживања. Постоји становиште да можда постоје правила или шаблони у историјском трајању, али нису примењива на свако историјско истраживање. Веома је тешко, сходно оваквом ставу, уопште доказати неки догађај у историји, а камоли их повезати у низ (чак и процес) или у оквир свеобухватне категорије (општости односно целине). Осим тога, истраживач се тако удаљава од проверљивих чињеница, тј. историјских извора и литературе, основног *оруђа* сваког историчара. Постоји чак и прилично радикално рамишљање да историја сама по себи пружа довољно чињеница за готово било какву хипотезу и да је једноставно *победити* историју обичним хипотезама (Mathias, 1971: 380). Жак Барзин (Jacques Barzun), француски историчар и филозоф историје који је цео живот стварао и делао у САД је још 70-их година прошлог столећа изнео мишљење да теоријску историју треба сматрати спекулативном историјом и оставити је филозофима и пророцима (Barzun, 1974).

Велики број чињеница везаних за неки проблем историјског истраживања често доводе до тога да је потребно извршити њихову селекцију. Поједини истраживачи износили су мишљење да би свака селекција нужно довела и до тога да се изабраним чињеницама, односно доказима, може и обликовати резултат самог истраживања. Упркос ставу да изостављени подаци не смеју бити од суштинског значаја за разумевање података који су искоришћени за објашњење неке чињенице (Kraditor, 1972: 137; Tosh, 2010: 217-218), као и Елтоновом (Elton, 2002: 96-97) ставу да историчар не може да сакрије своју личност и уверења из дела, важно је изнети неколико чињеница које говоре супротно.

Наиме, у самој је природи историјске науке, да барата искључиво чињеницама заснованим на историјским изворима, који могу бити различите провенијенције. Зато у историјској науци и постоје спољна и унутрашња критика извора и она се односи на све историјске изворе, без обзира који период историје покривају. Једнако и Херодот, Доментијан, Часни Беда или Черчилови мемоари (да не помињемо штампу) треба да потпадну под строго критичко око историчара. Поређење извора, ослањање на секундарну литературу, као и на достигнућа помоћних историјских наука (нумизматике, палеографије, архивистике, итд) спадају у саму есенцију историјског истраживања. Још је сам Тацит, творца максиме *sine ira et studio*, односно *без мржње и пристрасности* прекршио то своје правило. Али, од Ранкеа па до овог постмодерног доба, несумњив је циљ сваког историчара да пише *историју како се заиста она догодила*, тј. *wie es eigentlich gewesen*. У време када је овај немачки историчар се тек родио врло сличне намере формулисао је и Јован Рајић, један од првих Срба који је историју нашег народа желео да тумачи непристрасно, објективно и на основу, њему доступних, извора. Зато су оба изречена става у својој суштини супротна бити историјске науке. Информације и доказе треба диференцирати искључиво по релевантности и истинитости у односу на историјски истраживање. Са друге стране, истраживач се мора и треба држати (признајемо, што није увек случај) методологије историјске науке. На тај начин ће се избећи и мешање личне идеолошке оријентације, а свакако и неисторијско разврставање чињеница. Што свакако не значи, да се не могу износити теорије и хипотезе, напротив. Примена теорије у историји је управо једино и само онда могућа када постоје проверене и доказане чињенице и процеси. Тада се могу доносити одговарајући закључци и само у случају ако постоји релевантно и научно утемељено историјско истраживање могуће су апстракције и теорије које дају резултате или правилно показују процесе и чињенице дугог трајања током одређеног временског опсега.

Не слажемо се са тезом да историчар треба да изабере неке од чињеница које му се нуде и да на основу тога може да се сачини преглед историјских догађаја или посебно, да се на основу изабраних чињеница, а не датих, искристалише нека теорија или примени постојећа друштвена теорија. Из обиља података који се историчарима пружају за неки историјски догађај, личност или процес потребно је издвојити оне који могу да постану историјска чињеница проверљива у историјским изворима. И управо је то и једини прави пут дефинисања историјских чињеница, упркос неким другачијим ставовима.<sup>4</sup> Наравно, проблем интерпретације, као и евентуалне примене теорије на само истраживање остаје отворен. У историографији је забележен низ случајева када нове интерпретације познатих чињеница доведу до нових закључака и осветле одређену историјску проблематику новим светлом. Не негирајући значај интер-

---

<sup>4</sup> Иако није у пуној мери релевантно за нашу теми вреди напоменути теорију коју је изнео Кар (Carr) и по којој историјске чињенице то постају тек кад бивају прихваћене од историчара, неvezано за то да ли су заиста постојале у одређеној историјској стварности, па чак и у односу на постојање историјских извора. Свакако да је оваква дефиниција чињенице неприхватљива (Carr, 1987: 12).

претације, напротив, треба истаћи да је једнако битно, ако не и битније (иако то многи интелектуални историчари негирају) и проналажење нових историјских извора или приређивање нових критичких издања постојећих. Оно што је кључно дефинисати је да историја без чињеница којима барата, а које су научно проверљиве и које постоје у расположивим историјским изворима и не може да буде поље примене било које друштвене теорије (Elton, 1991: 27, 65, 68; Evans, 2000: 76-77, 82-86, 92-102).

Овако комплексан однос историје и теорије доводи и до два опречна мишљења о односу и прожимању историјске науке и друштвене теорије, односно теорија. Основни постулати атеоријског посматрања историчности почивају на томе да се човек може разумети само у конкретној епоси и одређеном стицају околности, врло партикуларном. Посао историчара, према оваквом ставу, јесте да просто реконструише чињенице и догађаје у својој јединствености и у контексту тренутка када су се догодиле. Немогуће је извући релевантне закључке уколико се пореде различити простори и различита историјска доба. Једно од становишта овакве аргументације јесте да је став историје, *sui generis*, противан било каквом прављењу система (Thomson, 1969: 105; Conkin, 1977: 129-130).<sup>5</sup>

Са друге стране тешко је не сложити се са Џоном Тошом, упркос његовој константној рехабилитацији марксизма која провејава кроз целокупно његово дело, да традиционални, искључиво догађајни поглед на историју, лежи у темељу атеоријског историзма. Међутим, он прави круцијалну грешку узимајући самог Ранкеа као почетак атеоријског погледа на историју, па чак и Хегела. Са једне стране, можемо прихватити аргумент да се традиционални историчари постављају одбојно, па и негативно спрам примене друштвене теорије на историју. Неспорно је да доста историчара историју посматра у врло уским узусима као искључиво збир догађаја, најчешће политичких, ређе друштвених и културних. Исто тако, не стоје аргументи да свака примена теорије на историјски истраживање нужно води у детерминизам, или у зависност од друштвених наука, попут социологије, социјалне антропологије или економије (Elton, 2002: 46-60; Tosh, 2010: 219-220).

Друга Тошова теза коју би требало овом приликом размотрити јесте његов аргумент да се историја не бави личностима, већ да историчари, по инерцији, људе нужно групишу по нацији, вери, политичкој или класној припадности (Tosh, 2010: 222). Још од романтизма истицана је улога личности у историји, а значајне индивидуе су до данас предмет историјског истраживања, и биографије чине добар део укупне продукције дела из историографије. Неспорно је да постоји доста како биографских дела, односно монографија и других научних радова који се баве појединим личностима из историје, тако и оних

<sup>5</sup> Томе стоје опречни аргументи Марка Деја, философа историје (Mark Day) који износи неколико историјских теорија, како их он назива, додуше строго и уско везаних за савремену историју. Он износи теорије пропадања држава, где се рецимо за распад СССР као кључни фактор узима његова етничка хетерогеност. Поред овога, готово сви Дејови ставови су подложни дубљој критици (Day, 2008: 83-93, 107-109). Посебан је проблем што код њега теорија претходи наративном излагању историје.

радова који се баве групама (најшире дефинисаним). Оно о чему би се могло расправљати свакако јесте методологија проучавања, као и стављање у неки шири друштвени контекст. Постоји, истини за вољу и даље једна група значајних историчара која и даље чврсто стоји на темељима према којима је једино политичка историја, коју носе догађаји и значајне личности једини прави предмет проучавања. Међутим, историјска наука је напредовала и проучава све аспекте прошлости људске врсте кроз све епохе. Посебно је порастао утицај друштвене историје, и то поглавито у англофоном свету од 60-их година XX века нарочито. И данас важност изучавања друштвене историје, посебно, а то су у новије време бројни историчари немарксистички поново ревитализовали, проучавање нижих слојева друштва и његовог функционисања кроз историју, је велика и представља један од покретача историје и односа унутар друштва кроз прошлост. Изучавање друштвене историје довело је и до веће примене теорије и уопште резултат друштвених наука. Оно је управо дало већи замах проучавању група (класа у марксизму), али није могло да занемари неспорну чињеницу у вези са улогом појединаца у историји човечанства и друштва. Постојали су веома значајни појединци који су дали немерљив допринос покретању историје, али и друштвеним групама (Evans, 2000: 161-176, 182-190; Cartledge 2004: 19-30). Из тога аспекта Тошова је тврдња потпуно несврхисходна.

Недостатак друштвеног или пак историјског контекста може да буде проблем приликом покушаја уклапања друштвене теорије и историјске науке, односно примене друштвено-теоријских достигнућа на историјска истраживања и њихову устаљену методологију рада. У другој половини 70-их година прошлог века појавила се озбиљнија критика социологије и других друштвених наука у односу теорије према историји. Чињеница је да се велики број друштвених дисциплина превасходно баве садашњошћу. Као последица тога може да дође до аисторијског тумачења одређених друштвених појава или уопште примене аисторичности на теоријска разматрања ових наука. Аисторијски начин размишљања је посебно присутан у економији, али и другим друштвеним наукама, и њихова је заједничка црта измештање историјских догађаја или процеса ван историјског контекста и његово постављање искључиво унутар друштвено-теоријских оквира. Понекад стриктна примена истраживања једне дисциплине и њених теорија на историју може да буде ограничена на врло уско поље, и да тиме изврши партикуларизацију саме историје, свдећи је само на збир чињеница из којих се извлаче само оне које се могу применити у постојеће теорије. Историчари понекад долазе у друге крајности када некритички преузимају теоријска разматрања посматрајући их, посебно у случају изучавања економске или новије историје, као теорије лишене вредносних судова и а priori објективне (Jones, 1976: 295-305; Judt, 1979: 66-94). Наравно, неспорно је да примена неких социолошких теорија, или уопште теорија које произилазе из резултата истраживања у другим друштвеним наукама може само да обогати знање историчара. Истовремено, проширује његову перспективу и чак компликује задатак историчара да детаљније осветли историјску истину у свој својој пуној комплексности (Hofstadter, 2009: 234-235).



Међутим, верујемо да је битно померити историју од оба екстремна мишљења. Наиме, свакако да је новији поглед на изучавање историјске науке важан и да је једнако битно проучавати биографије знаменитих личности, колико и дубље процесе, свакодневни живот или социјални контекст. Догађајна историја, војно-политичка, није мање битна од културне, друштвене, економске, али није ни преваходна. Дубљи друштвено-историјски процеси, као и бројни детаљи који чине живот људи у свим епохама, такође су предмет историјског проучавања, штавише, можда и битнији. Живот и сећања једног обичног војника, какав је рецимо арапски ратник из XII столећа Усама ибн Мункиз који се борио са крсташима или Робер де Клари, крсташ из Четвртог крсташког похода, дају другачију перспективу од званичних дворских хроника. Са аспекта посматрања историчара и историографске методе, примена теорије је могућа како би се померило напред од класичног и традиционалног историографског спајања чињеница и како би се дао шири, а и дубљи поглед на историјске процесе, као и на људе који су их и покретали.

Занимљиву, иако можда недовољно теоријски продубљену анализу историје, дао је, сад већ на самом крају прошлог века, Џон Арнолд (John H. Arnold) који је око једног убиства у Лангдоку у средњем веку, затим апанажу напуштеној жени из XVII столећа и говора црнкиње рођене у ропству развио својеврсну теорију истраживања историје. Посебно је значајно што он анализира начине писања од Херодота до Хобсбаума, износећи и теоријске поставке, посебно за новије историчаре, али се бави и методом и сврхом историописања и посматрања историјске науке од старозаветних и античких аутора до постмодерних (Arnold, 2000).

Однос историје и теорије, као и примењивост друштвених теорија на историју је дихотоман и комплексан процес који укључује достигнућа многих друштвених наука и дисциплина. Историја, без обзира ког периода, требало би у таквим односима да сачува аутономност свог истраживачког метода, усвајајући и примењујући све оне друштвено-теоријске поставке, хипотезе па и саме целе теорије, ако доприносе бољем и дубљем разумевању оног што је субјекат, али и објекат, историјског истраживања.

## Литература:

1. Barzun, Jacques (1974): *Clio and the Doctors*, Chicago University press, Chicago
2. Black, Jeremy, MacRaild, Donald M (2007): *Palgrave study skills. Studying history*, Palgrave Macmillan, Basingstoke-New York
3. Carr, Edward Hallett (1987) *What Is History?*, The George Macaulay Trevelyan Lectures Delivered in the University of Cambridge January-March 1961, Penguin Books, London
4. Cartledge, Paul (2004): *What is Social History Now?*, *What is History Now* Palgrave Macmillan, Basingstoke-New York
5. Day, Mark (2008): *The Philosophy of History*, Continuum, London-New York
6. Elton, Geoffrey Rudolph (1991): *Return to Essentials - Some Reflections on the Present State of Historical Stud*, Cambridge University Press, Cambridge

7. Elton, Geoffrey Rudolph (2002): *The Practice of History, Afterword by Richard J. Evans*, Victoria, Malden MA-Oxford-Carlton
8. Evans, Richard J (2000): *In defense of history*, Granta books, London
9. Hofstadter, Richard (2009): *Historians on History*, History and the social sciences, in Tosh, John (ed.), Second edition, Pearson Education Limited, Edinburgh Gate
10. Jones, Gareth Stedman (1976): *From historical sociology to theoretical history*, British Journal of Sociology XXVII, London
11. Jordanova, Ludmilla (2006): *History in practice*, Hodder Arnold, London
12. Judt, Tony (1979): *A clown in regal purple, social history and the historians*. History Workshop Journal VII, Oxford University Press, Oxford
13. Kraditor, Aileen S (1972): *American radical historians on their heritage*, Past and Present LVI, Oxford University Press, Oxford
14. Le Roy Ladurie, Émanuel (1973): *Le territoire de l'historien*, Tome 1, Gallimard, Paris
15. Le Roy Ladurie, Émanuel (1973): *Le territoire de l'historien*, Tome 2, Gallimard, Paris
16. Marković, Saša (2015): *Hipokrizija kao pretendent na arhetip nedorečenog u političkoj misli kod Srba*, Srpska politička misao 47(1), Beograd
17. Marwick, Arthur (2001): *The New Nature of History*, Knowledge, Evidence, Language, Palgrave Macmillan, Basingstoke-New York
18. Mathias, Peter (1971): *Living with the neighbours, the role of the economic history*, Collected Inaugural Lectures 1893-1970, The Study of Economic History, Frank Cass and company Ltd, London
19. Мичел, Стивен (2007): *Историја позног Римског царства*, СЛЮ, Београд
20. Thomson, David (1969): *The aims of history, values of the historical attitude*, Thames & Hudson, London
21. Tosh, John (2010): *The pursuit of history*, Pearson Education Limited, Edinburgh Gate
22. Conkin, Paul K (1977): *Intellectual history : past, present, and future*, Future of history, Vanderbilt University Press, Nashville

## THEORETICAL VIEW ON HISTORY

**Summary:** The paper analyzes the socio-theoretical perspectives on historical science and its' place in the corpus of social sciences and humanities. Although it is often thought that only Marxists' view towards history has given greater theoretical basis and widely introduced social history into the 'classical history', some modern scholars, especially the Anglo-American historiographers and philosophers of history provide somewhat different views. On the other hand, however, there are strong voices and arguments stating that the excessive abstraction of historical science leads inevitably to the impossibility of fitting the historical facts (understood in the broadest sense) in the theory. In addition to this belief, there is widespread credence that even a subject of historical science could twist into the pure theory. There are also still those historians of all periods who remain just mere compilers and reproducers of facts found in the sources and older literature. Authors of the paper, therefore, attempt to demonstrate that the socio-theoretical views and theories themselves and its' symbiosis with the basis of historical science is possible, without history losing its specificity as a science and its' distinctiveness in relation to other theoretical and social sciences. Applying the theory on the different historical researches of all periods and aspects of historical science should be done without changing some of the key patterns of the historical study. In that context, the historian must not recede from the critical and thorough analyze of sources as well as literature. Therefore, any contemporary effort or scientific statement those

historians 'choose facts' which will be then compiled into papers and works is to be rejected as ahistorical. Theory applying ought to be a step forward in studying different aspects of history. its' crucial significance is helping historians to deliver a wider perspective of reading past and showing more broader overview of all aspects of human life, deed and behavior from the Ancient times up to contemporary periods. Neither should history be simply abstracted and turned into plain theory, nor should historians' researches remain attached only to the artless, unassuming numbering of facts without any deeper attempts of understanding the past.

**Key words:** history, theory, socio-theoretical concept